

Η ευάλωτη δημοκρατία

Η λειτουργία της δημοκρατίας είναι το νήμα που συνδέει τις βιβλιοπαρουσιάσεις του ανά χείρας τεύχους. Η ανάπτυξη της δημοκρατικής πολιτείας, οι κίνδυνοι που διατρέχει από εξωτερικές και εσωτερικές «απειλές», η σχέση δημοκρατίας και ενημέρωσης διαμορφώνουν τον κόσμο αήλθα και την καθημερινότητά μας, συχνά «ανεπαισθήτως». Τα βιβλία που παρουσιάζονται αποτελούν ευπρόσδεκτα ερεθίσματα στην προσπάθειά μας να ακονίσουμε τη γνώση και το αισθητήριό μας στο κρίσιμο αυτό πεδίο.

- Ηλίας Α. Αθανασιάδης
- Δημήτρης Κοκορομύτης
- Αντιγόνη Κουβίδη

Η δημοσιογραφία στον 21ο αιώνα

Ηλίας Α. Αθανασιάδης

Πωλ Μάνινγκ

Κοινωνιολογία της ενημέρωσης.

Ειδήσεις και πηγές ειδήσεων

Μετάφραση: Κάτια Μεταξά

Επιμέλεια: Στέλιος Παπαθανασόπουλος

Εκδόσεις Καστανιώτη, 2007, σελ. 400

Είναι γεγονός ότι στο πλαίσιο του παγκοσμιοποιημένου επικοινωνιακού πεδίου και υπό το φως των εντυπωσιακών νέων τεχνολογικών δεδομένων, το δημοσιογραφικό επάγγελμα και η διαδικασία της «παραγωγής» ειδήσεων χαρακτηρίζονται από πολυδιάστατες δομικές αλληλαγές και προκλήσεις. Συγχρόνως, η φύση της ενημέρωσης μετασχηματίζεται, ενώ ο αριθμός και το είδος των ΜΜΕ πολλαπλασιάζονται. Στην εποχή της άκρατης εμπορευματοποίησης των ειδήσεων σε συνδυασμό με την κυριαρχία της ενημερωδιασκέδασης (infotainment) και της ταχύτατης ανάδυσης της κοινωνικής δικτύωσης (social networking), όπου το κοινό των ΜΜΕ γίνεται –όπως διαφαίνεται– πιο ενεργό και περισσότερο επιφυλακτικό, το βιβλίο του Πωλ Μάνινγκ, *Κοινωνιολογία της ενημέρωσης*, προσφέρει μία εξαιρετικά διαφωτιστική οπτική στην κοινωνιολογία των ΜΜΕ, εγείροντας κρίσιμα ερωτήματα για το ρόλο των

μέσων ενημέρωσης στις μετανεωτερικές δημοκρατίες.

Σε γενικές γραμμές, τη διεισδυτική, με αντιπροσωπευτικά παραδείγματα από τις Η.Π.Α. και την Ευρώπη μελέτη του Μάνινγκ, η οποία βασίζεται σε στοιχεία δευτερογενούς αλληλά και πρωτογενούς έρευνας, διατρέχει ένα σταθερό ενδιαφέρον για τη σχέση ανάμεσα στους δημοσιογραφικούς οργανισμούς και στις πηγές των ειδήσεων. Ειδικότερα, το πρώτο κεφάλαιο αποτελεί ουσιαστικά και την εισαγωγή του βιβλίου, δίνοντας ιδιαίτερη έμφαση στο ρόλο των πηγών των ειδήσεων για την εύρυθμη λειτουργία του δημόσιου πεδίου. Η βασική άποψη που ορθά υποστηρίζεται από το συγγραφέα είναι ότι για τον προσδιορισμό του επιπέδου υγείας της δημόσιας σφαίρας και της ικανό-

τητάς της να υπηρετεί το δημοκρατικό αγαθό στις σύγχρονες κοινωνίες πρέπει να λαμβάνονται, κατ' αρχάς, υπόψη τα ζητήματα που αφορούν στην πρόσβαση στα ΜΜΕ. Υπό αυτό το πρίσμα, ο διάλογος για τον «αρχικό ορισμό» του Hall παρέχει, κατά τον Μάνινγκ, ένα χρήσιμο σημείο εκκίνησης, αφού τα ερωτήματα και τα θέματα που έχουν τεθεί διαμέσου της κριτικής στην προσέγγιση αυτή θεωρούνται καθοριστικά στην προσπάθεια κατανόησης της παραγωγής των ειδήσεων και του ρόλου που διαδραματίζουν οι πηγές των ειδήσεων.

Το δεύτερο κεφάλαιο προσφέρει μία χρήσιμη ανασκόπηση των θεωρητικών προσεγγίσεων για την ανάλυση της διαμάχης γύρω από τους ορισμούς των ειδήσεων και τη ροή των πληροφοριών. Ο Μάνινγκ περιγράφει αρχικά τις θέσεις, αλλά και επισημαίνει τις αδυναμίες των λειτουργιστικών προσεγγίσεων. Στη συνέχεια, αναφέρεται τόσο στις κριτικές αλλά και στη συμβολή των πλουραλιστικών προσεγγίσεων, όσον αφορά στην «εμπειρική ανάλυση της αλληλόδρασης ανάμεσα στις πολιτικές ελίτ και στις ελίτ των μέσων ενημέρωσης». Εστιάζοντας στα μέσα ενημέρωσης και στον έλεγχο της πληροφορίας, ασκεί κριτική στο «μοντέλο της προπαγάνδας», επισημαίνει τη χρησιμότητα του «ηγεμονικού μοντέλου» και αναδεικνύει την αξία της πολιτικής οικονομίας, εντάσσοντας, παράλληλα, τη μελέτη του για την κοινωνιολογία των πηγών των ειδήσεων σε αυτό το θεωρητικό πλαίσιο, το οποίο, κατά το

συγγραφέα, συνδυάζει και την εργαλειακή και τη δομική διάσταση. Ο Μάνινγκ ικνηλατεί με ενάργεια το ιστορικό πέρασμα από το νεωτερικό στο μετανεωτερικό, σημειώνοντας χαρακτηριστικά ότι κεντρική θέση στη μελέτη των πηγών ενημέρωσης έχει «η κατανόηση του τρόπου με τον οποίο τόσο οι δομές, όσο και η δυναμική των κοινωνικών πρακτικών διαμόρφωσαν τη ροή των πληροφοριών που παράγονται από τη δραστηριότητα των πηγών των ειδήσεων και τις ανάγκες των ειδησεογραφικών φορέων».

Ο συγγραφέας διερευνά τους τρόπους με τους οποίους οι δημοσιογραφικοί οργανισμοί «διαχειρίζονται» τις διαδικασίες διαμέσου των οποίων οι πληροφορίες συλλέγονται και αναδεικνύονται σε ειδήσεις και αναλύει διεξοδικά τις διαδικασίες που ενθαρρύνουν τους δημοσιογράφους να υιοθετούν παρόμοια σχήματα για την καταγραφή των ειδήσεων

Στο τρίτο κεφάλαιο ο συγγραφέας, βασισμένος σε χρήσιμα παραδείγματα από τη Βρετανία και τις Η.Π.Α., διερευνά τους τρόπους με τους οποίους οι δημοσιογραφικοί οργανισμοί «διαχειρίζονται» τις διαδικασίες διαμέσου των οποίων οι πληροφορίες

συλλέγονται και αναδεικνύονται σε ειδήσεις, ενώ αναλύει διεξοδικά τις διαδικασίες που ενθαρρύνουν τους δημοσιογράφους να υιοθετούν παρόμοια σχήματα για την καταγραφή των ειδήσεων. Ο Μάνινγκ καταδεικνύει την αυξανόμενη σημασία των ειδησεογραφικών πρακτορείων, η οποία έχει επιφέρει πολύπλοκες επιπτώσεις για τα διάφορα λόμπι και τους διαφημιστές που αναζητούν πρόσβαση στο πεδίο των ΜΜΕ. Επιπλέον, εξηγεί τους περιορισμούς και τις ευκαιρίες αναφορικά με τις πηγές των ειδήσεων. Πιο συγκεκριμένα, αναλύει τον τρόπο επιλογής των ειδήσεων, περιγράφοντας τις δημοσιογραφικές αξίες που χρησιμοποιούν οι δημοσιογράφοι στις περισσότερες ευρωπαϊκές και αμερικανικές αίθουσες σύνταξης. Σε αυτό το πλαίσιο συζήτησης, παρατηρεί ότι «αν και είναι δελεαστικό να αποδοθούν τα στοιχεία της πτώσης του επιπέδου της ποιότητας απλώς στις πιέσεις της αγοράς, είναι, ωστόσο, υπεραπλουστευτικό» και τονίζει χαρακτηριστικά ότι το κρίσιμο ζήτημα είναι η διερεύνηση των τρόπων με τους οποίους ειδησεογραφικοί οργανισμοί ανταποκρίνονται στον ανταγωνισμό της αγοράς και στις στρατηγικές που εφαρμόζουν. Εξετάζονται, τέλος, οι επιπτώσεις των νέων τεχνολογιών για τους δημοσιογραφικούς οργανισμούς και την παραγωγή των ειδήσεων και γενικότερα για το δημοσιογραφικό επάγγελμα και τη δομή της δημοσιογραφίας.

Το τέταρτο κεφάλαιο πραγματεύεται

τους αναμφίβολους περιορισμούς που ασκούν η αγορά και η λογική της ιδιοκτησίας. Ο Μάνινγκ διακρίνει δύο διαστάσεις της εξουσίας: την εργαλειακή και τη δομική. Θεωρεί ότι για να διαμορφωθεί μία ολοκληρωμένη εικόνα για τη συγκρότηση – διαμόρφωση της ροής της ενημέρωσης είναι απαραίτητο να εξερευνηθεί όχι μόνο η εργαλειακή άσκηση της εξουσίας από τους ιδιοκτήτες και η διεύθυνση των μέσων ενημέρωσης στην αίθουσα σύνταξης, αλλά και ο τρόπος με τον οποίο οι δομές της αγοράς και οι οικονομικές πιέσεις οδήγησαν και καθόρισαν την εμπορευματοποίηση των ειδήσεων. Υπό αυτή την οπτική, το κεφάλαιο μελετά ζητήματα ισχύος που συσχετίζονται με την ιδιοκτησία των δημοσιογραφικών οργανισμών και τις συνέπειες για τη ροή των δημοσιογραφικών οργανισμών στις ανταγωνιστικές αγορές. Ο συγγραφέας περιγράφει την έκταση και το εύρος στο οποίο πολιτικοί και ΜΜΕ αλληλοσυνδέθηκαν από την περίοδο του μεσοπολέμου έως τις μέρες μας τόσο στην Ευρώπη όσο και στις Η.Π.Α. Τονίζει ότι η πολιτική εμπλοκή των ιδιοκτητών των ΜΜΕ, η δυνατότητά τους να δράσουν και να επηρεάσουν είναι ένα αξιοσημείωτο χαρακτηριστικό της παρουσίας τους στο πολιτικοοικονομικό περιβάλλον. Σε αυτό το πνεύμα, εξηγεί τους τρόπους με τους οποίους οι ιδιοκτήτες εφημερίδων και τα διευθυντικά στελέχη τους οδηγούνται στη λήψη συγκεκριμένων αποφάσεων προκειμένου να ασκήσουν επιρροή (περιπτώ-

Τα επόμενα δύο κεφάλαια, σε γενικές γραμμές, αναφέρονται στην προσπάθεια των πηγών των ειδήσεων να διασφαλίσουν πρόσβαση στα μέσα ενημέρωσης. Ειδικότερα, ο Μάνινγκ εστιάζει στις οργανώσεις πέραν της κυβέρνησης, οι οποίες επιζητούν να διαμορφώσουν την παραγωγή των ειδήσεων ή να επηρεάσουν την «ημερήσια διάταξη» των ειδήσεων μέσω της αλληλεπίδρασής τους με τους δημοσιογράφους και τους δημοσιογραφικούς οργανισμούς. Ο συγγραφέας επιχειρεί να αποδείξει ότι δεν αρκεί μόνο η ικανότητα να δημιουργείται ένα θέμα που θα ενδιαφέρει τους δημοσιογράφους, αλλά πρέπει να κατανοηθούν από τους σχεδιαστές μιας καμπάνιας κατ' αρχάς οι ειδησιογραφικές αξίες που προσανατολίζουν τα ενδιαφέροντα και την επιλογή κριτηρίων συγκεκριμένων δημοσιογράφων. Για το λόγο αυτό, εξετάζει σε βάθος τη διαδικασία της παραγωγής ειδήσεων και την άσκηση εταιρικής επιρροής. Στο πλαίσιο αυτής της ανάλυσης, ο Μάνινγκ επικεντρώνει την προσοχή του στο κατά πόσον οι «πολιτικά περιθωριοποιημένες ομάδες», όπως τα συνδικάτα, οι οικολογικές ομάδες και οι οργανώσεις που πραγματοποιούν εκστρατείες στους χώρους της υγείας και της κοινωνικής πολιτικής μπορούν να βρουν τρόπους, ώστε «να αντισταθμίσουν τη δύναμη και τα πλεονεκτήματα των υλικών και των συμβολικών πηγών που έχουν στη διάθεσή τους οι εταιρείες και οι κρατικοί θεσμοί στον αγώνα για τον έλεγχο της ροής της

ενημέρωσης». Αυτές οι ομάδες, όπως ο ίδιος πιστεύει, είναι πιθανό να υιοθετήσουν τη λογική της «πολιτικής του θεάματος», ως επικοινωνιακή στρατηγική για την εξασφάλιση της δημοσιογραφικής κάλυψης.

Πιο συγκεκριμένα, περιγράφει το πώς τα συνδικάτα σε όλο τον κόσμο συνεργάζονται τελικά με τα ΜΜΕ, εφαρμόζοντας τις επικοινωνιακές στρατηγικές τους στο πλαίσιο των εκστρατειών τους, ενώ στρέφονται δε, ολοένα και περισσότερο, στο διαδίκτυο το οποίο αποτελεί για ένα σημαντικό εργαλείο στην εκπλήρωση βασικών επικοινωνιακών λειτουργιών. Στη συνέχεια, ο Μάνινγκ υποστηρίζει ότι οι ευκαιρίες που παρέχονται από την εντεινόμενη κάλυψη των ΜΜΕ σε περιβαλλοντικά θέματα έχουν εμφανώς ενθαρρύνει τις «νέες» περιβαλλοντικές οργανώσεις (με βασικότερα παραδείγματα τις οργανώσεις «Greenpeace» και «Friends of the Earth») στο να σχεδιάζουν τις εκστρατείες τους με βάση τις ειδησιογραφικές αξίες. Συγχρόνως, αναδεικνύει το αυξανόμενο ενδιαφέρον για τα οικολογικά – περιβαλλοντικά ζητήματα που επιδεικνύουν πολυεθνικές επιχειρήσεις, οι οποίες είναι πιο πιθανόν να εκτεθούν σε αρνητική δημοσιογραφική κάλυψη που προκύπτει από τις επενδυτικές και παραγωγικές στρατηγικές τους.

Στο όγδοο κεφάλαιο εξετάζονται οι αντιδράσεις του κοινού στην πολιτική επικοινωνία και ο αντίκτυπος που προκαλούν τα μέσα ενημέρωσης γενικότερα. Τα στοιχεία που παραθέ-

σχετισμών ανάμεσα στο περιεχόμενο των ΜΜΕ και στη δημόσια θεματολογία.

Καταλήγοντας, μία από τις σημαντικότερες διαπιστώσεις του Μάνινγκ είναι ότι αν και οι υλικό και συμβολικοί πόροι για τον «έλεγχο» της ροής των πληροφοριών δεν είναι ομοιόμορφα κατανεμημένοι στις σύγχρονες κοινωνίες, αυτό «δεν σημαίνει ότι οι οικονομικά ισχυροί θα ελέγχουν εσαεί τη διακίνηση των ιδεών και των εικόνων». Ο συγγραφέας τονίζει ότι το διαδίκτυο προσφέρει πράγματι κάποιες εναλλακτικές λύσεις και εξηγεί δε περαιτέρω ότι η πρόσβαση στις κύριες δημόσιες σφαίρες χαρακτηρίζεται από συνεχείς αντιπαραθέσεις και διεκδικήσεις. Κατά τον Μάνινγκ, τα ακροατήρια των ΜΜΕ είναι μεν ενεργά και επιφυλακτικά αλλήλα, όπως χαρακτηριστικά

επισημαίνει, «τα ακροατήρια μπορούν να αρχίσουν την κρίσιμη αποκωδικοποίησή τους μόνο όταν υπάρχουν τα διαθέσιμα εργαλεία ή οι σχετικές πληροφορίες».

Συμπερασματικά, η μελέτη της διαδικασίας «παραγωγής» των ειδήσεων και των πολλών εμποδίων που δημιουργούνται στο έργο των δημοσιογράφων αποτελεί έναν έγκριτο και πολύτιμο οδηγό για τους τρόπους με τους οποίους οι –λιγότερο ή περισσότερο ισχυρές– ομάδες και οργανώσεις (δηλαδή, οι πηγές των ειδήσεων) και οι δημοσιογραφικοί οργανισμοί αλληλοδρούν στο πλαίσιο των περιορισμών που τίθενται από τις αγορές, τις δομές της ιδιοκτησίας και τους πολιτικούς θεσμούς στο ολόένα και περισσότερο κατακερματισμένο επικοινωνιακό περιβάλλον των σύγχρονων μεσοκεντρικών δημοκρατιών. ▲

λότερα από τα κοινοβουλευτικά και οι νέες δημοκρατίες καταρρέουν ευκολότερα από τις παλιές.

Η μετάβαση σε ένα δημοκρατικό καθεστώς δεν εγγυάται εξ ορισμού την αντιμετώπιση των πολιτικών και οικονομικών προβλημάτων που αντιμετωπίζει μια κοινωνία. Το μεγαλύτερο πρόβλημα των ηγετών των νέων δημοκρατιών είναι η οικοδόμηση αξιοπιστίας, γεγονός που θα τους επιτρέψει να εξασφαλίσουν άνεση χρόνου και κινήσεων. Η αντίφαση βρίσκεται στην έλλειψη άνεσης χρόνου προκειμένου να χτίσουν την αξιοπιστία τους: ό,τι γίνει θα πρέπει να γίνει γρήγορα. Τα προβλήματα που ανακύπτουν σχετίζονται με την αντιμετώπιση προβλημάτων που ανακύπτουν από διάφορες πολιτικές ομάδες που λειτουργούν στα πλαίσια εθνικών, θρησκευτικών, περιφερειακών ή άλλων διαχωρισμών. Ο ευκολότερος, και πολιτικά πιο προσοδοφόρος, τρόπος για το χειρισμό αυτών των ομάδων είναι με την παροχή ωφελημάτων στη βάση των ανωτέρω διαχωρισμών. Η προώθηση πολιτικών βασισμένων σε διαχωρισμούς αποδυναμώνει τους δημοκρατικούς θεσμούς, αποκλείοντας πληθυσμιακές ομάδες από τον προσπορισμό των ωφελημάτων – πολιτικών και οικονομικών. Οι συγγραφείς, χωρίς να το αναφέρουν ρητώς, υιοθετούν τη θέση του Arendt Lijphart περί συνασπισμένης δημοκρατίας (consociational democracy). Άλλωστε, η εμπειρία των δυτικοευρωπαϊκών και βορειοευρωπαϊκών χωρών λειτουργεί ενισχυτικά προς αυτή την κατεύθυνση.

Η μεθοδολογία που ακολούθησαν

στη διερεύνηση των ερωτημάτων που έθεσαν είναι ενδιαφέρουσα. Αρχικά, εξετάζουν τα στατιστικά στοιχεία του συνόλου των χωρών στις οποίες τα δημοκρατικά καθεστώτα κατέρρευσαν, σύμφωνα με τον αρχικό τους ορισμό, αναγνωρίζοντας ότι η εξέταση του συνόλου των περιπτώσεων μπορεί ενδεχομένως να οδηγήσει σε παραπληθνικά συμπεράσματα ή να αψηφήσει σχέσεις. Αυτός είναι και ο λόγος για τον οποίο η ανάλυσή τους βασίζεται σε γεωγραφικό διαχωρισμό των χωρών, γεγονός που τους βοήθησε σημαντικά στην καλύτερη συσχέτιση των περιπτώσεων. Για να γίνει ακόμη πιο ολοκληρωμένη η ανάλυσή τους χρησιμοποίησαν και την ιστορικοσυγκριτική μέθοδο. Ένα άλλο ενδιαφέρον σημείο είναι η χρήση των μεθόδων που διατύπωσε ο J.S. Mill το 1843. Έτσι, οι συγγραφείς χρησιμοποίησαν τη μέθοδο της συμφωνίας (method of agreement) και τη μέθοδο της διαφοράς (method of difference). Μέσα από τη χρήση αυτών των μεθοδολογικών εργαλείων, οι συγγραφείς επισήμαναν εμφατικά το ρόλο και τη σημασία της θεσμικής συγκρότησης μιας πολιτείας, διαπίστωση που επιβεβαιώνει σε μεγάλο βαθμό τη ρήση του λόρδου Άκτον, ότι η εξουσία διαφθείρει και η απόλυτη εξουσία διαφθείρει απόλυτα. Χώρες με ίδιες αρχικές συνθήκες και διαφορετικά πολιτικά συστήματα ακολούθησαν διαφορετικές πορείες. Έτσι, τα δημοκρατικά καθεστώτα των χωρών που είχαν καταφέρει να δημιουργήσουν μία ισορροπημένη διάχυση της εξουσίας ανάμεσα στην εκτελεστική και στη νομοθετική εξουσία άντεξαν πε-

τους βήματα ή σε καθεστώτα που βρίσκονται σε διαδικασία εκδημοκρατισμού.

Οι συγγραφείς ασκούν κριτική στην Παγκόσμια Τράπεζα για τις πρώιμες πολιτικές παροχής βοήθειας. Η κριτική στηρίζεται στο επιχειρήμα ότι οι οικονομικοί πόροι που κατευθύνθηκαν στις φτωχές χώρες απέτυχαν διπλά: αφενός γιατί δεν κατάφεραν να βελτιώσουν την οικονομική θέση της πλειοψηφίας του πληθυσμού παρά μόνο των ελίτ και από την άλλη δεν προώθησαν τον εκδημοκρατισμό των καθεστώτων. Εδώ, όμως, οι συγγραφείς φαίνεται ότι παραγνωρίζουν την πολιτική της Παγκόσμιας Τράπεζας στις δεκαετίες 1960 και 1970 κατά τις οποίες η Παγκόσμια Τράπεζα αξιολογούσε τις χώρες αποκλειστικά και βάσει μόνο οικονομικών και όχι πολιτικών κριτηρίων. Η εισχώρηση των πολιτικών κριτηρίων από τα μέσα της δεκαετίας του 1980 και ιδιαίτερα μετά την επικράτηση του Washington Consensus αφορούσε στην υιοθέτηση νεοφιλελεύθερων οικονομικών πολιτικών, που συνδέονταν με συγκεκριμένες πολιτικές μεταρρυθμίσεις. Σε αυτό που είχαν δίκιο οι συγγραφείς ήταν ότι ενώ προχωρούσαν οι πολιτικές μεταρρυθμίσεις, αυτές παρέμεναν «ρηχές», διότι δεν στόχευαν στην εδραίωση ενός σταθερού δημοκρατικού καθεστώτος, αλλά στη δημιουργία ενός σταθερού επενδυτικού πλαισίου το οποίο, σε δεύτερο επίπεδο, θα καθιστούσε δυνατή την ισχυροποίηση, ενδυνάμωση και σταθεροποίηση της δημοκρατίας. Τα γεγονότα, όμως, έδειξαν ότι η ταχεία οικονομική πρόοδος αποτελεί ικανή,

αλλά όχι αναγκαία συνθήκη για τον εκδημοκρατισμό ενός αυταρχικού καθεστώτος ή για τη σταθεροποίηση μιας δημοκρατίας.

Κατά τους συγγραφείς, η διεθνής βοήθεια πρέπει να αποσκοπεί κατ' αρχάς στους θεσμούς που συγκροτούν μια δημοκρατική πολιτεία. Η αμερικανική εμπειρία μέσω του προγράμματος του Ιδρύματος της Πρόκλησης της Χιλιετίας (Millennium Challenge Corporation) έδειξε ότι η οικονομική βοήθεια που στοχεύει αποκλειστικά στην πολιτική ανοικτόδομηση και την ανάπτυξη αποτελεσματικών πολιτικών θεσμών δημιουργεί τις προϋποθέσεις για μία πιο στερεή οικονομική ανάπτυξη που θα μειώσει τις πιθανότητες κατάρρευσης του δημοκρατικού καθεστώτος. Ένας επιπλέον παράγοντας που οδηγεί στην επιτυχία των διεθνών προγραμμάτων βοήθειας είναι η μακροχρόνια δέσμευση των φορέων παροχής οικονομικής βοήθειας, οι οποίοι παρακολουθούν και αξιολογούν την επιτυχία των προγραμμάτων και παρεμβαίνουν στη διόρθωση σφαλμάτων και λανθασμένων πολιτικών πρακτικών. Αυτή η αντιμετώπιση από μέρους των συγγραφέων αντιβαίνει στο σεβασμό της κυριαρχίας των κρατών και στην παραβίαση του άρθρου 2, παρ. 1 του Χάρτη του ΟΗΕ. Αυτή είναι και η σοβαρότερη κριτική που μπορεί κάποιος να προσάψει στην επιχειρηματολογία που αναπτύσσεται στο βιβλίο για το ζήτημα της διεθνούς βοήθειας. Όμως, οι συγγραφείς έχουν ως σύμμαχό τους τις συμφωνίες του Ελσίνκι, οι οποίες κατά τον S.P. Huntington διαδραμάτισαν ουσιαστικό ρόλο για

Η ιστορική διαδρομή της πόλεως των Αθηνών

Αντιγόνη Κουβίδη

Μάικλ Λιουέλιν Σμιθ

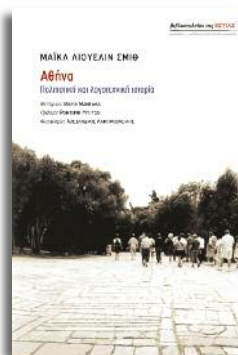
Αθήνα: Πολιτιστική και λογοτεχνική ιστορία

Μετάφραση: Μαρία Μάντακα

Φωτογράφιση: Αλέξανδρος Λαμπροβασιλής

Εκδόσεις Βιβλιοπωλείον της Εστίας, 2007, σελ. 363

Το βιβλίο, *Αθήνα: Πολιτισμική και λογοτεχνική ιστορία*, όπως δηλώνει και ο ίδιος ο Μάικλ Λιουέλιν Σμιθ, γράφτηκε με στόχο να αποτυπώσει τη μορφή της νεότερης Αθήνας, εκείνης δηλαδή που άρχισε να δημιουργείται με την άφιξη του βασιλιά Όθωνα στην Ελλάδα, άφιξη που σηματοδότησε και τον ορισμό της Αθήνας ως πρωτεύουσας της Ελλάδας. Με σημείο εκκίνησης, λοιπόν, το 1834, έτος έναρξης της ζωής της Αθήνας ως μίας σύγχρονης ευρωπαϊκής πρωτεύουσας του νεοσύστατου τότε ελληνικού κράτος, ο συγγραφέας παρακολουθεί την οικιστική ανάπτυξη της πρωτεύουσας, την πολιτιστική και λογοτεχνική της διαδρομή και εντοπίζει «τα λείψανα της κλασικής Αθήνας, όπως τα είδαν ο Όθωνας και οι σύμβουλοί του στην προσπάθειά τους να τα εντάξουν στην πόλη και να καταλάβουν ποια ήταν η σημασία τους και η ενδεχόμενη επίδρασή τους στη διαμόρφωση

μίας νέας ελληνικής ταυτότητας» (σελ. 17).

Πιο συγκεκριμένα, το βιβλίο χωρίζεται σε 14 κεφάλαια που το καθένα ξεναγεί τον αναγνώστη στις πολλαπλές όψεις της πόλης και στις ιστορικές περιόδους και συνθήκες που διαμόρφωσαν τη σύγχρονη μορφή της. Μεθοδολογικά, η περιγραφή της ιστορικής διαδρομής της Αθήνας βασίζεται ουσιαστικά στην ανάμειξη των εντυπώσεων που έχει αποκομίσει ο ίδιος με τις εντυπώσεις παλαιότερων ταξιδιωτών και συγγραφέων. Παράλληλα, ο συγγραφέας εμπλουτίζει την αφήγησή του με την παράθεση πλούσιων ιστορικών στοιχείων. Αξίζει, επίσης, να σημειωθεί ότι η εισαγωγή του βιβλίου περιλαμβάνει ένα πλούσιο χρονολόγιο της εξέλιξης της πόλης, που καλύπτει 6.000 χρόνια ιστορίας,

Στρατηγού Μακρυγιάννη βρίσκει την ευκαιρία να παραπέμψει στα *Απομνημονεύματα*, ως ένα από τα θεμελιώδη έργα της νεοελληνικής λογοτεχνίας. Αντίστοιχα μεγάλο ενδιαφέρον παρουσιάζει και το κεφάλαιο που περιγράφει την Αθήνα της αναβίωσης των Ολυμπιακών Αγώνων σε σχέση με τη γέννηση και τη λειτουργία της Μεγάλης Ιδέας. Η δημιουργία του Πανεπιστημίου, η καθιέρωση των κρατικών συμβόλων, οι καθεδρικοί

Είναι αξιοσημείωτο το γεγονός ότι ο συγγραφέας δεν απαξιώνει καθόλου την εικόνα της σημερινής Αθήνας. Αντίθετα, οι περιγραφές του διακατέχονται από κριτική συμπάθεια και από συγκρατημένη αισιοδοξία για το μέλλον της

ναοί και οι εκκλησίες, η επαναθιουργία του σημαντικότερου αρχαιοελληνικού αθλητικού θεσμού, ο μαραθώνιος, όπως και το τι μεσολάβησε στην Ελλάδα από το 1896, τη χρονιά τέλεισης των πρώτων σύγχρονων Ολυμπιακών Αγώνων, μέχρι σήμερα αποτελούν αντικείμενο εκτενούς περιγραφής και ανάλυσης.

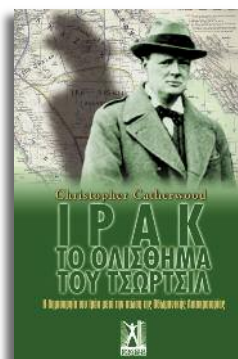
Η αρχαία πόλη είναι πάντα παρούσα

στην αφήγηση της σύγχρονης πόλης και ο Λιουέβιν Σμιθ την έχει συμπεριλάβει στις περιγραφές του, όπως ακριβώς χρειάστηκε να τη συμπεριλάβουν και οι Αθηναίοι στο όραμά τους για την οικοδόμηση της σύγχρονης πόλης. Όπως επισημαίνει και στον πρόλογο του ο καθηγητής Ρόντερικ Μπίτον «στην Αθήνα όλα είναι ή πολύ παλιά (1.500 χρόνων ή περισσότερο) ή πολύ καινούρια (150 χρόνων ή λιγότερο)» (σελ.12). Ο συγγραφέας αναφέρεται λιγότερο (αφιερώνει δύο μικρά κεφάλαια) στην Αθήνα που βρίσκεται ανάμεσα στο αρχαίο και στο σύγχρονο γιατί ασχολείται περισσότερο με ό,τι έχει διασωθεί στη σημερινή μορφή της πόλης. Και είναι γεγονός ότι από τους αιώνες της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας έχουν διασωθεί μερικές ωραίες εκκλησίες και μοναστήρια σε διάφορα σημεία της πόλης. Από την περίοδο της Φραγκοκρατίας υπάρχουν ελάχιστα κατάλοιπα, ενώ περισσότερο ορατά είναι τα ίχνη που άφησε η περίοδος της Τουρκοκρατίας (μερικά κτίρια θρησκευτικά και δημόσια, καθώς και απομεινάρια από την παλιά τουρκική πόλη).

Στο δωδέκατο κεφάλαιο που έχει τίτλο «Πόλεμος, μετανάστευση και πρόσφυγες», ο συγγραφέας παρουσιάζει εικόνες της πόλης, ξεκινώντας από τα χρόνια λίγο πριν τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, συνεχίζει δείχνοντας τις αλλαγές που προκάλεσε η εγκατάσταση των προσφύγων από τη Μικρά Ασία το μεσοπόλεμο και κλείνει με τις εξαιρετικές περιγραφές της

...και άλλα βιβλία

Γιώργος Χρυσοβιτσάνος

ΕΝΑ ΡΩΣΙΚΟ ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ του Εμμανουήλ Καρέρ. Ο γιος της Ελέν Καρέρ ντ' Ενκώς, ισόβιας γραμματέως της Γαλλικής Ακαδημίας, αποκαλύπτει τα οικογενειακά μυστικά σε ένα ενδιαφέρον αυτοβιογραφικό μυθιστόρημα. Η αναζήτηση του αγνοούμενου παππού –συνεργάτη των Γερμανών– στη Ρωσία οδηγεί το συγγραφέα σε ένα μεγάλο έρωτα και σε στοιχεία που εκθέτουν τη διάσημη μητέρα του (Εκδόσεις του Εικοστού Πρώτου, σελ. 357).

ΠΝΙΓΜΟΣ του Chuck Palahniuk. Ο σεναριογράφος του «Fight club» σατιρίζει τη μανία των Αμερικανών με το μεγαλύτερο, το καλύτερο, το δυνατότερο, το γρηγορότερο. Ο ήρωάς του, ένας σεξομανής απόφοιτος της ιατρικής, εξηγεί τη συμπεριφορά των συμπατριωτών του, μέσα από τη δική του εξάρτηση. Σκληρές αλήθειες εκτίθενται στον αναγνώστη, με αιχμηρό χιούμορ και ανατρεπτική διάθεση (Εκδόσεις Οξύ, σελ. 256).

ΙΡΑΚ, ΤΟ ΟΛΙΣΘΗΜΑ ΤΟΥ ΤΣΩΡΤΣΙΛ του Christopher Catherwood. Οι ολέθριες συνέπειες της πτώσης της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας στην εποχή μας εξετάζονται από έναν επιφανή Βρετανό ιστορικό. Η ευθύνη αποδίδεται εξ ολοκλήρου στον Ουίνστον Τσώρτσιλ, που δημιούργησε μία τεχνητή μοναρχία, εξαναγκάζοντας σε συμβίωση παραδοσιακά εχθρικούς λαούς. Ένα βιβλίο για όσους επιθυμούν να κατανοήσουν πώς οι αποφάσεις ενός πολιτικού ανδρός προκάλεσαν παγκόσμιο πρόβλημα πολλής δεκαετίας αργότερα (Εκδόσεις Γκοβόστη, σελ. 319).